

Формування наукового світогляду у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів історії засобами міжпредметних зв'язків

Яновська Лариса Григорівна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна
E-mail: larisayanovskaya@ukr.net

У статті розкрито питання формування наукового світогляду у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів історії засобами міжпредметних зв'язків.

Завданнями закладів вищої освіти є: здійснювати взаємозв'язок в освітньому просторі, виховання, навчання і розвиток особистості кожного студента і зокрема, створювати умови для формування наукового світогляду майбутніх магістрів історії, що має відповідати сучасним, складним реаліям розвитку суспільства. Формування наукового світогляду вимагає цілеспрямованої та постійної роботи впродовж усього процесу навчання в магістратурі. У свідомості студента формування наукового світогляду відбувається на основі синтезу міждисциплінарних знань, тобто формування цілісної системи знань, які вивчаються на заняттях з різних дисциплін магістерської підготовки.

Огляд наукової літератури засвідчив, що розвиток світогляду особистості досліджували Р. А. Арцишевський, В. І. Блохін, Л. Н. Боголюбов, Г. В. Клокова, В. А. Морозов, В. В. Орлов, К. Г. Рожко, А. І. Бичков, Ю. М. Смоленцев та ін.

У науковій літературі доведено важливість формування наукового світогляду майбутніх спеціалістів з огляду на важливість розвитку сучасного суспільства, водночас недостатньо розроблено питання структурних компонентів наукового світогляду особистості фахівця, педагогічних умов здійснення процесу його формування.

У дослідженні уточнено поняття «науковий світогляд майбутнього магістра історії», як систему наукових, філософських, моральних понять, сформованих поглядів магістра на світ у цілому, на розуміння окремих явищ як самостійного історичного факту, так і поєднання його у світовому розвитку суспільства, держави, світу, бачення своєї особистості в цьому світі (через діяльність, емоційне сприйняття, наукові знання тощо), раціонального осмислення особистістю навколишньої дійсності у своєму особистому житті та емоційне ставлення до довкілля). Розкрито структуру наукового світогляду майбутніх магістрів історії, компоненти, визначено педагогічні умови, як-от: 1) отримання теоретичних знань з усіх предметів навчального блоку магістерської підготовки; 2) формування особистісного ставлення до теоретичного й фактичного матеріалу навчальної дисципліни; 3) спонукання майбутніх магістрів до активної самостійної роботи (зацікавленість навчальним матеріалом, актуалізація пізнавальної діяльності, можливість застосування творчого потенціалу студентів до самоосвіти та саморозвитку), завдяки яким процес формування наукового світогляду в майбутніх магістрах історії відбуватиметься більш ефективно.

Ключові слова: світогляд, «науковий світогляд майбутнього магістра історії», компоненти, міжпредметні зв'язки, магістратура, педагогічні умови.

Вступ. У процесі професійної підготовки майбутніх магістрів історії передбачено загальнонаукові, філософські, загальнокультурні, методичні та спеціальні знання. Фахова компетентність магістра історії передбачає розуміння суті змісту гуманітарних наук, знання історії України, знання головних напрямів еволюції європейської історії та культури. Студенти-магістранти повинні оволодіти комплексним підходом до наукового аналізу, вміти давати оцінку подіям та діяльності історичних діячів з позиції загальнолюдських цінностей, критично оцінювати історичні факти на основі альтернативних поглядів на проблему, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки в історичних подіях минулого, аналізувати і узагальнювати історичний матеріал у певній системі і формувати особистісний світогляд, знати здобутки гуманітарних і суспільних наук.

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

За вимогою сьогодення заклади вищої освіти мають створювати умови для формування наукового світогляду майбутнього магістра історії, відповідно до укладних реалій розвитку суспільства, поєднуючи в освітньо-виховному просторі навчання, виховання та розвиток майбутнього фахівця.

Упродовж усього процесу магістерської підготовки формування наукового світогляду відбувається цілеспрямовано та на постійній основі. У свідомості студента цей процес проходить у вигляді синтезу міждисциплінарних знань. Міжпредметні зв'язки в магістерській підготовці допомагають формуванню цілісної системи знань майбутнього фахівця.

Науковці Р. А. Арцишевський, В. І. Блохін, Л. Н. Боголюбов, Г. В. Клокова, В. А. Морозов, В. В. Орлов, К. Г. Рожко досліджували розвиток світогляду особистості. Свої праці формуванню світогляду присвятили А. І. Бичков, Ю. М. Смоленцев та ін. Формування світогляду в процесі викладання історії та суспільствознавства розглядали Л. Н. Боголюбов, А. І. Бичков, Г. В. Клокова.

Науковці досліджували проблему формування світогляду особистості з різних ракурсів. Так, філософи (П. В. Алексєєв, П. В. Копнін, Г. В. Платонов, О. М. Ростовцев, В. Ф. Черноволенко та ін.) наголошували, що світогляд – це система цілісного сприйняття дійсності; психологи (Л. І. Божович, В. В. Давидов, Л. С. Виготський, О. Г. Ковальов, І. С. Кон, Л. В. Ніконорова, Н. О. Менчинська) визначали світогляд як потребу мати у свідомості загальну картину до навколишньої дійсності; педагоги різних поколінь (М. К. Гончаров, Ф. Б. Горелик, М. О. Данілов, В. І. Загвязінський, В. Р. Ільченко, В. Нетребко, Р. М. Рогова, Ю. В. Скаткін, В. І. Сисоєнко, В. Г. Школьник, В. С. Шубінський та ін.) доводили, що формування світогляду школяра дає можливість йому знайти правильну відповідь у дискусійних проблемах сучасного життя.

Аналізуючи літературу з означеної проблеми, можна дійти висновку, що питання світогляду, наукового світогляду, формування його засобами різних предметів висвітлено на достатньому рівні, але питання формування наукового світогляду в процесі професійної підготовки майбутніх магістрів історії розкрито не в повному обсязі. Науковці доводять, що в сучасному суспільстві формування наукового світогляду майбутніх фахівців є нагальним питанням, але недостатньо приділено увагу вивченню структурних компонентів наукового світогляду особистості фахівця, педагогічних умов здійснення процесу його формування.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в уточненні поняття «науковий світогляд магістра історії», виділення його структури, визначення педагогічних умов, завдяки яким процес формування наукового світогляду в майбутніх магістрів історії відбуватиметься більш ефективно, також, доведено, що здійснення міжпредметних зв'язків є важливим елементом у формуванні наукового світогляду.

Результати дослідження. Світогляд є основою для практичної діяльності особистості. Впливаючи на ціннісні орієнтації й соціальні настанови особистості, світогляд формує активність життєвої позиції людини, визначає підхід людини до історичних фактів, політичних подій, проблем у суспільстві. І тільки науковий світогляд стає основою наукового підходу для всіх цих явищ.

Узагальнюючи поняття наукового світогляду, можна дійти висновку, що науковий світогляд майбутніх магістрів історії це система наукових, філософських, моральних понять, сформованих поглядів майбутніх магістрів на світ у цілому, на розуміння окремих явищ як самостійного історичного факту, так і поєднання його у світовому розвитку суспільства, держави, світу, бачення своєї особистості у цьому світі (через діяльність, емоційне сприйняття, наукові знання тощо), раціонального осмислення особистістю навколишньої дійсності у своєму особистому житті та емоційне ставлення до навколишнього середовища.

Історик – дослідник (підготовка майбутніх магістрів історії передбачає підготовку дослідника) повинен уміти збирати емпіричний матеріал, диференціювати його і давати наукове пояснення. Передумовою такої діяльності є засвоєні теоретичні знання, володіння понятійним апаратом науки. Наявність у дослідника загального розуміння історії, початкова концепція досліджуваного явища, знання наукових категорій і принципів – все це результат його загальної і спеціальної історичної освіти, володіння науковим рівнем знань, теорією, методологією. Поняття наукового світогляду визначається системою філософських, наукових, політичних, моральних поглядів і переконань людини, тому формування наукового світогляду не може обмежуватися поодинокими дисциплінами. Кожен предмет у професійній підготовці майбутніх магістрів історії є складником у формуванні наукового світогляду майбутніх магістрів історії. Високих результатів сформованості у майбутніх магістрів наукового світогляду можна досягти тільки шляхом узагальнення, інтеграції знань, отриманих з усіх предметів магістерської підготовки.

М. М. Скаткін доводить, що наукові знання стають складником світогляду лише тоді, коли піддаються філософському осмисленню, перетворюються в систему внутрішніх переконань і

принципів особистого життя (Скаткін, 1982: 16). Отже, до структури наукового світогляду можна віднести і теоретичні знання з різних предметів про світ і місце в ньому людини, особисті погляди, сформовані на базі цих знань, і переконання людини, здобуті під час аналізу теорії.

Оскільки об'єктом педагогічного впливу під час освітнього процесу є особистість (яка має неповторну індивідуальність) вважатимемо, що основою у формуванні наукового світогляду є застосування таких засобів в освітньо-педагогічному процесі ЗВО, які будуть спонукати у свідомості кожного студента перетворення отриманих наукових знань у стійкі погляди (прийняті людиною як достовірні ідеї, знання, теоретичні концепції, передбачення, що пояснюють явища природи і суспільства, є орієнтирами в поведінці, діяльності і стосунках) (Фіцула, 2002), і переконання (тобто стійкими поглядами, впевненістю у правильності власних думок, поглядів, які створені особистістю під час аналізу теоретичного матеріалу). А отже, будуть виформовувати його соціальну позицію, допомагати орієнтуватися в життєвих і професійних ситуаціях. Студент, у якого сформований науковий світогляд, може зробити самостійно глибокий науковий та історичний аналіз суспільної дійсності і використати цей аналіз у практичній діяльності та у творчій. Отже, визначальною умовою формування наукового світогляду є перетворення отриманих знань з різних навчальних предметів у погляди, які повинні перетворитися в переконання. У процесі формування наукового світогляду в майбутніх магістрів історії викладачі створюють особливі умови, де студент може виявити своє ставлення до подій, явищ, може дати їм принципову оцінку, висловити свою думку. Цього можна досягти якщо освітній процес магістрів буде проходити згідно таких етапів: 1) отримання наукових знань; 2) формування особистісного ставлення до наукових знань; 3) формування потреби та вміння їх використання, доведення, спростування, правильне тлумачення фактів; 4) практична реалізація сформованих поглядів і переконань.

Для того, щоб проходження визначених етапів було ефективним, пропонуємо педагогічні умови, що сприятимуть якісному формуванню наукового світогляду майбутніх магістрів історії засобами міжпредметних зв'язків.

Отже, основними педагогічними умовами цього процесу, на нашу думку, є: 1) отримання теоретичних знань з усіх предметів навчального блоку магістерської підготовки; 2) формування особистісного ставлення до теоретичного й фактичного матеріалу навчальної дисципліни; 3) спонукання майбутніх магістрів до активної самостійної роботи (зацікавленість навчальним матеріалом, актуалізація пізнавальної діяльності, можливість застосування творчого потенціалу студента, до самоосвіти та саморозвитку тощо).

Першою необхідною педагогічною умовою, на нашу думку, для формування наукового світогляду в майбутніх магістрів історії є міжпредметні зв'язки тих навчальних дисциплін, що входять в обов'язковий і вибірковий компоненти освітньо-професійної програми підготовки майбутніх магістрів (методологія та методика наукових досліджень, основи наукової комунікації іноземними мовами, педагогіка, психологія вищої школи, методика викладання історичних дисциплін у ЗВО, сучасні інформаційні технології в науці і освіті, філософія історії, історична, культурна, соціальна, філософська антропологія тощо). Основи наукового світогляду можуть бути сформовані тільки завдяки засвоєнню системи теоретичних знань з різних предметів, у єдності світоглядних і методологічних функцій цих знань. Навчальні дисципліни фахової підготовки майбутніх магістрів мають бути об'єднані загальними освітньо-виховними завданнями, використовувати споріднені методи дослідження, що вибудовуються на загальних закономірностях і теоретичних концепціях.

Міжпредметні зв'язки розглядаються як основна дидактична умова, що сприяє підвищенню наукового рівня освіти і формуванню наукового світогляду майбутніх магістрів та впливає на основні компоненти процесу навчання. Використання міжпредметних зв'язків формує у студентів уміння та навички застосування фундаментальних законів у різних галузях знань, що насамперед розвиває в них мобільність і самостійність, які необхідні в інформаційному просторі.

Накопичення системних теоретичних знань з блоку навчальних дисциплін магістерської підготовки – це крок до самостійного орієнтування в суспільних явищах, правильного застосування цих знань, для розкриття суті соціально-політичних явищ та оцінці подій, визначення свого особистісного ставлення до цієї історичної події та історичного діяча. Це і визначило другу педагогічну умову (сформоване особистісне ставлення до теоретичного і фактичного матеріалу навчальної дисципліни) в ефективному формуванні наукового світогляду в майбутніх магістрів історії.

Третя педагогічна умова передбачає спонукання до активної самостійної роботи, де поряд із зацікавленістю навчальним матеріалом, актуалізацією пізнавальної діяльності, можливістю застосування творчого потенціалу студента, спонукання його до самоосвіти та саморозвитку, є необхідність розвитку здібностей самостійно розбиратися в суспільних явищах тому, що швидкими

темпами змінюються усі галузі суспільного життя, швидко «старіє» інформація, відбуваються різкі зміни в соціально-політичній та духовній сферах сучасного суспільства. Студенти повинні вміти самостійно орієнтуватися в потоці політичної інформації, тобто самостійно аналізувати і оцінювати сучасні суспільні явища. Науковий світогляд – це результат впливу соціального середовища, пізнавально-виховного процесу, який засвоєно особистою практикою суб'єкта, отримано завдяки цьому емоційне забарвлення і перетворено в особистісну, суб'єктивну настанову, що регулює подальшу пізнавальну і практичну діяльність особистості (Фіцула, 2002: 201). З позиції суб'єктивної настанови відбувалося формування суб'єктивної позиції, що проходила за виділеними стадіями: інформаційно-адаптивною (формування навичок самоосвіти, самопізнання, розвиток рефлексії діяльності, особистісного та мотиваційного компонентів); ідентифікаційною (усвідомлення себе в освітньому процесі, цінності процесу навчання); перетворювальною (уміння самостійно виділяти проблему та вирішувати практичні задачі в професійній діяльності); професійною самореалізацією (актуалізація самовдосконалення, визначення індивідуальних завдань професійного вдосконалення). Сформований науковий підхід до суспільного явища означає сформовані знання правил і прийомів такого підходу, які в цілому дають розуміння пізнання соціальних явищ та вміння використовувати це в пізнавальній діяльності.

Висновки. Отже, у дослідженні розглянуто питання формування наукового світогляду в процесі професійної підготовки майбутніх магістрів історії з урахуванням міжпредметних зв'язків, уточнено поняття «науковий світогляд майбутніх магістрів історії», розкрито його структуру, визначено педагогічні умови, завдяки яким процес формування наукового світогляду буде більш ефективним. Було запропоновано основні етапи педагогічного процесу задля ефективної реалізації поставленої мети щодо формування наукового світогляду у майбутніх магістрів історії. Сформований науковий підхід до суспільного явища означає сформовані знання правил і прийомів такого підходу, які в цілому дають розуміння пізнання соціальних явищ та вміння використовувати це в пізнавальній діяльності.

Література

- Арцишевский Р. А. Мировоззрение: сущность, специфика, развитие. Львов: Вища школа, 1986. 196 с.
- Боголюбов Л. Н. Обществоведение. Гражданин. Общество. Государство. Москва: Просвещение, 2006. 141 с.
- Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціекономічні та соціокультурні виміри: монографія. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. 272 с.
- Скаткин М. М. Дидактика средней школы. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1982. 324 с.
- Формирование научного мировоззрения в процессе преподавания истории и обществоведения: пособие для учителя / Под ред. Л. Н. Боголюбова. Москва: Просвещение, 1985. с.224
- Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ, Академія 2002. 528 с.

Formation of scientific outlook in the process of professional training aimed at the future masters of History by means of cross-curricular communications

Yanovska Larysa²

*State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

The formation of scientific outlook in the process of the professional training aimed at the future masters of History by means of cross-curricular communications seem to be of great importance.

The basis of professional training of masters of History is provided by general scientific, philosophical, general cultural, methodical and special knowledge. The Master's degree in History provides an understanding of the content of the Humanities, the knowledge of Ukraine's history, the knowledge of the major trends in the evolution of European history and culture. Undergraduate students must have a comprehensive approach to scientific analysis, they are to be able to evaluate the events and activities of historical figures from the standpoint of universal values, to critically evaluate historical facts based on

² *Ph. D. in Pedagogy, Associate Professor at the Department of History and Methodology of Science at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"*

alternative views of the problem, to find out the cause and effect of the relationships in historical events of the past, to analyse and to generalize historical material in a certain system and to form on this ground a personal outlook, to know the achievements of the Humanities and social sciences.

Institutions of higher education should combine in the educational space the education, training and development of the personality of each student, while creating the conditions for the formation of the scientific outlook of the Master of History, which must correspond to the modern, complex realities of social development. The formation of a scientific outlook requires focused and continuous work throughout the magistracy. In the mind of the student, the formation of the scientific worldview occurs in the form of a synthesis of interdisciplinary knowledge, that is, the formation of a holistic system of knowledge that is learned in classes in different disciplines of master's training.

The importance of forming the scientific outlook of future specialists has been proved in the scientific literature in view of the importance of the development of modern society, but the structural components of the scientific outlook of the personality of the specialist, pedagogical technologies (pedagogical conditions) of the process of its formation have not been sufficiently developed.

In order to pass certain stages of the effective procedure, we propose the pedagogical conditions that will contribute to a better formation of the scientific outlook of masters of History.

Therefore, the main pedagogical conditions of this process, in our opinion, are as follows: 1) to obtain meaningful theoretical knowledge in all subjects of the master's training unit; 2) to form personal relations to the historical fact and the historical figure; 3) to motivate masters to active independent work (interest in educational material, actualization of a cognitive activity, possibility of using the students' creative potential, to encourage them to self-education and self-development).

Keywords: *worldview, scientific worldview of master of History, components, cross-subject ties, master's degree course, pedagogical conditions.*

References

Artsishevskiy R.A. (1986) *Mirovozzrenie: sushchnost', spetsifika, razvitie [Worldview: essence, specificity, development]*. Lviv: Vishcha shkola [In Russian].

Bogolyubov L.N. (2006) *Obshchestvovedenie. Grazhdanin. Obshchestvo. Gosudarstvo [Social Studies. Citizen. Society. State]*. Moscow: Prosveshchenie [In Russian].

Voronkova V.H. (2010) *Filosofii hlobalizatsii: sotsioantropologichni, sotsiekonomichni ta sotsiokulturni vymiry [The philosophy of globalization: socio-anthropological, socio-economic and socio-cultural dimensions]*. Zaporizhia: ZDIA [in Ukrainian].

Skatkin M.M. (1982) *Didaktika sredney shkoli [High school didactics]*. Moscow: Prosveshchenie [In Russian].

Bogolyubova L.N. (Eds.). (1985) *Formirovanie nauchnogo mirovozzreniya v protsesse prepodavaniya istorii i obshchestvovedeniya [The formation of a scientific worldview in the process of teaching history and social studies]*. Moscow: Prosveshchenie [In Russian].

Fitsula M.M. (2002) *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].

Accepted: November 16, 2019

